

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ЛІСОВИМИ РЕСУРСАМИ У ПРАВОВОМУ РЕЖИМІ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ЕКОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ**PUBLIC ADMINISTRATION OF FOREST RESOURCES UNDER THE LEGAL REGIME OF MARTIAL LAW: ENVIRONMENTAL AND SECURITY CHALLENGES**

Пікун І.А., здобувач

Науково-дослідний інститут публічного права

У статті досліджено особливості адміністративно-правового режиму публічного адміністрування лісовими ресурсами України в умовах воєнного стану. Наголошено, що війна спричинила безпрецедентні виклики для сфери охорони та використання лісів, оскільки вони набули подвійного статусу – як об'єкта екологічної політики та як ресурсу, критично важливого для забезпечення потреб оборони. Встановлено, що адміністративно-правове регулювання у цей період набуло гібридного характеру, поєднавши традиційні екологічні стандарти з безпековими імперативами.

Проаналізовано вплив збройної агресії на лісовий фонд: масове пошкодження насаджень, пожежі, замінування територій та незаконні рубки створили загрозу екологічній безпеці держави. Визначено, що відповіддю на ці виклики стали нормативні зміни, ухвалені Кабінетом Міністрів України та іншими органами виконавчої влади, які дозволили тимчасове розширення обсягів спеціального використання лісових ресурсів для оборонних потреб, а також інтеграцію заходів гуманітарного розмінування та ліквідації наслідків бойових дій у систему стратегічного планування.

Особливу увагу приділено ризикам, що виникають унаслідок спрощення адміністративних процедур: можливість зловживань у сфері заготівлі деревини, ослаблення екологічного контролю, поява «сірих зон» для нелегальних рубок. Показано, що протидія цим загрозам потребує посилення внутрішнього та зовнішнього контролю, впровадження цифрових інструментів моніторингу, а також активного залучення громадськості до екологічного нагляду. Це формує нову парадигму адміністративного контролю, що поєднує централізовані державні механізми з краудсорсинговими ініціативами.

Доведено, що навіть у кризових умовах реформа лісового сектору не зупинилася, а навпаки отримала динаміку, зумовлену потребою гармонізації законодавства з європейськими стандартами. Методика оцінки шкоди, запроваджена Міндовкілля, розглядається як інструмент не лише внутрішнього контролю, а й підготовки доказової бази для міжнародних процесів з відшкодування збитків.

Зроблено висновок, що адміністративно-правовий режим у сфері лісокористування під час воєнного стану трансформувалася у комплексний безпеково-екологічний механізм. Його подальший розвиток має орієнтуватися на прозорість, підзвітність, інтеграцію електронних інструментів та сталий розвиток, що стане основою для ефективного післявоєнного відновлення і зміцнення екологічної безпеки України.

Ключові слова: адміністративно-правовий режим, публічне адміністрування, лісові ресурси, воєнний стан, національна безпека, екологічна політика, децентралізація, незаконні рубки.

The article examines the specific features of the administrative and legal regime of public administration of forest resources in Ukraine under the conditions of martial law. It emphasizes that the war has created unprecedented challenges for the protection and use of forests, as they have acquired a dual status – both as an object of environmental policy and as a resource critically important for meeting defense needs. It is established that administrative and legal regulation during this period has acquired a hybrid nature, combining traditional environmental standards with security imperatives.

The impact of armed aggression on forest resources is analyzed: massive damage to plantations, fires, landmines, and illegal logging have posed a serious threat to the state's environmental security. It is determined that the response to these challenges consisted of regulatory changes adopted by the Cabinet of Ministers of Ukraine and other executive bodies, which allowed for the temporary expansion of the scope of special forest use for defense purposes, as well as the integration of humanitarian demining measures and the elimination of the consequences of hostilities into the system of strategic planning.

Special attention is paid to the risks arising from the simplification of administrative procedures: the possibility of abuses in timber harvesting, weakening of environmental control, and the emergence of "grey zones" for illegal logging. It is shown that countering these threats requires strengthening internal and external control, the introduction of digital monitoring tools, and the active involvement of civil society in environmental oversight. This shapes a new paradigm of administrative control that combines centralized state mechanisms with crowdsourcing initiatives.

It is proven that even in crisis conditions, forest sector reform has not ceased but instead gained momentum, driven by the need to harmonize legislation with European standards. The damage assessment methodology introduced by the Ministry of Environmental Protection is regarded as a tool not only for internal control but also for preparing an evidentiary basis for international claims for compensation.

It is concluded that the administrative and legal regime of forest use under martial law has transformed into a comprehensive security–environmental mechanism. Its further development should focus on transparency, accountability, the integration of digital instruments, and sustainable development, which will form the basis for effective post-war recovery and the strengthening of Ukraine's environmental security.

Key words: administrative and legal regime, public administration, forest resources, martial law, national security, environmental policy, decentralization, illegal logging.

Вступ. Запровадження воєнного стану в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії російської федерації спричинило глибокі трансформації у всіх сферах публічного управління, зокрема й у сфері використання та охорони лісових ресурсів. Ліси, що традиційно розглядалися як об'єкт екологічної політики та джерело економічного розвитку, у надзвичайних умовах набули нового стратегічного виміру – ресурсу, критично важливого для забезпечення обороноздатності держави та життєдіяльності громад. Така подвійна природа лісових ресурсів актуалізувала потребу у формуванні специфічного адміністративно-правового режиму їхнього регулювання.

Війна зумовила появу безпрецедентних викликів: масове знищення лісових насаджень внаслідок бойових дій та пожеж, замінування значних площ, незаконні рубки та перевантаження природних екосистем. У цих умовах постало завдання пошуку балансу між дотриманням екологічних стандартів та забезпеченням першочергових потреб оборони. Водночас реформування лісового сектору не було зупинено, а навпаки – отримало новий імпульс, зумовлений потребою уніфікації адміністративних процедур, гармонізації законодавства з європейськими стандартами та запровадження інноваційних механізмів управління.

Дослідження адміністративно-правового режиму публічного адміністрування лісовими ресурсами у право-

вому полі воєнного стану є важливим як у науково-теоретичному, так і в практико-прикладному аспектах. З одного боку, воно дозволяє виявити особливості та закономірності функціонування системи публічного адміністрування в умовах кризи, а з іншого – слугує підґрунтям для формування стратегій післявоєнного відновлення лісового фонду та зміцнення екологічної безпеки держави.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування особливостей адміністративно-правового режиму публічного адміністрування лісовими ресурсами в умовах воєнного стану, визначення його трансформацій та окреслення перспектив удосконалення з урахуванням екологічних і безпекових викликів.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння) та спеціально-юридичні методи (формально-правовий, системно-структурний, порівняльно-правовий). Їх застосування дозволило комплексно проаналізувати нормативно-правову базу, виявити тенденції розвитку адміністративного регулювання у сфері лісочористування, а також оцінити практику функціонування публічного адміністрування в умовах воєнного стану.

Результати дослідження. Повномасштабна військова агресія російської федерації проти України створила безпрецедентні виклики для системи публічного адміністрування природними ресурсами. Ліси, як невід'ємна складова навколишнього середовища та важливий елемент екологічної безпеки, особливо гостро відчули вплив війни. Стан галузі та довкілля безпосередньо залежить від ефективності адміністративно-правового режиму їх охорони.

З перших днів вторгнення виникла підвищена потреба у деревині для оборонних споруд та забезпечення базових потреб населення. Це зумовило адміністративно-правові зміни у сфері лісочористування. Водночас агресія РФ спричинила масштабні збитки: фіксуються випадки екоциду, площа лісових пожеж зросла у десятки разів, а шкода обчислюється мільярдами гривень.

В умовах воєнного стану режим публічного адміністрування лісами набув надзвичайного характеру, поєднуючи екологічні та безпекові завдання. До традиційних функцій охорони і відновлення додалися нові – гуманітарне розмінування, управління забрудненими землями, забезпечення потреб оборони у деревині.

Нормативно-правову основу становить Лісовий кодекс України [1], доповнений спеціальними актами та стратегічними документами. Попри воєнні виклики, орієнтиром залишається Державна стратегія управління лісами до 2035 року [2], що визначає пріоритети сталого розвитку, охорони біорізноманіття та протидії кліматичним змінам. У воєнний час особливого значення набули норми-пріоритети, які відображають баланс між оборонними потребами та екологічною безпекою.

Система суб'єктів адміністрування охоплює центральні органи влади, місцеве самоврядування, військові адміністрації, спеціалізовані агентства та державні підприємства. Ключову роль відіграє Держлісагентство, яке управляє більшістю державних лісів і забезпечує єдині стандарти ведення господарства. Значний внесок робить і ДП «Ліси України» (наразі знаходиться на стадії перетворення в акціонерне товариство - АТ «Ліси України»), що довело здатність до адаптації навіть у прикордонних регіонах під обстрілами, підтримуючи виробничий цикл та відновлюючи пошкоджену інфраструктуру.

Таким чином, воєнний стан надав публічному адмініструванню лісовими ресурсами кризового, але водночас мобілізаційного характеру, спрямованого на забезпечення національної безпеки при збереженні екологічних основ розвитку.

Війна актуалізувала низку системних проблем у сфері управління лісами, зокрема нечітке розмежування компетенцій, дублювання або фактичну втрату функцій різними

органами. Це знижує ефективність охорони та використання лісів у період зростання навантаження на ресурси. Для результативного адміністрування критично важливо забезпечити комплексну взаємодію Держлісагентства, Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства, військових адміністрацій і ДСНС. Лише скоординовані дії цих інституцій дають змогу зберегти екологічну функцію лісів і водночас виконати безпекові завдання.

Попри складні умови, реформа лісової галузі не зупинилася, а навпаки – набула динаміки. Важливим напрямом стало приведення підзаконних актів у відповідність до Закону України «Про адміністративну процедуру» [3], що підвищує прозорість та правову визначеність рішень. Значні зміни торкнулися порядку спеціального використання лісових ресурсів: спрощено процедури, деталізовано підготовчі роботи перед рубками, зменшено надмірні погодження при збереженні належного державного контролю. Це відповідає принципам дерегуляції та водночас мінімізує ризики деградації лісових масивів.

Новелою стало нормативне врегулювання рубок для науково-дослідних цілей. Їх масштаби обмежені 0,5% від площі лісництва, а проведення у пралісах і на територіях ПЗФ заборонене [4, с. 165]. Це дозволяє розвивати науку без шкоди для природних комплексів та відповідає міжнародним стандартам охорони довкілля.

Вплив агресії РФ має катастрофічний характер: зафіксовано сотні випадків екоциду, різке зростання пожеж (у 45 разів порівняно з 2021 р.), знищення біорізноманіття та значні викиди забруднюючих речовин [5, с. 202]. У цих умовах важливим кроком стало ухвалення Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду (Наказ Міндовкілля від 05.10.2022 № 414) [6]. Вона створює єдиний адміністративно-правовий механізм для фіксації шкоди та трансформації її у фінансово виражені претензії, придатні для міжнародних процесів відшкодування.

Отже, формуються нові підходи до екологічної відповідальності у воєнних умовах, де адміністративні процедури набувають значення ключового інструменту як внутрішньої політики, так і доказової бази для міжнародних репарацій за шкоду, заподіяну довкіллю.

Адміністративно-правове регулювання лісочористування у воєнний час зазнало істотної трансформації, адже виникла необхідність поєднати екологічні стандарти з потребами оборони та ліквідації наслідків бойових дій. Кабінет Міністрів України вніс зміни до нормативних актів щодо проведення рубок формування й оздоровлення, а також робіт, пов'язаних із забезпеченням інфраструктури (розчищення просік, видалення аварійних дерев тощо) [7]. Важливою новелою стало дозволене використання невикористаних обсягів розрахункової лісосіки під час головних рубок, що тимчасово послабило дію екологічних гарантій на користь національної безпеки.

Разом з тим, подібні рішення породили ризики масштабних неконтрольованих рубок, особливо у Карпатах, де спрощене регулювання може стати прикриттям для незаконної заготівлі деревини. Обмеженість екологічного контролю у воєнний час фактично створює «сірі зони» для зловживань, про що свідчать численні повідомлення у ЗМІ [8]. Це зумовлює потребу в посиленні адміністративного аудиту Держлісагентством та зовнішнього контролю екологічних і правоохоронних органів.

Законодавство водночас зберігає принцип невідворотності покарання: стаття 246 Кримінального кодексу України встановлює відповідальність за незаконну порубку, транспортування та збут лісу [9]. Це підкреслює неприпустимість кримінально-правових заборон навіть у надзвичайних умовах.

Новим виміром адміністративного контролю стала цифровізація. Традиційні форми нагляду обмежені небезпечною бойовими діями, тому держава активно залучає громадян через цифрові інструменти. Мобільний застосунок

«ЕкоЗагроза» та спеціалізовані чат-боти дозволяють повідомляти про незаконні рубки й пожежі в режимі реального часу [10]. Це приклад краудсорсингового підходу, що компенсує дефіцит ресурсів держави і водночас формує культуру екологічної відповідальності.

Отже, сучасна боротьба з незаконними рубками поєднує кримінально-правові санкції з цифровими адміністративними інструментами, що забезпечує контроль за критично важливою сферою навіть у період масштабної збройної агресії.

Однією з ключових трансформацій адміністративно-правового режиму лісокористування у воєнний час стало встановлення пріоритету використання ресурсів для оборони. Масова потреба у деревині для фортифікаційних споруд та забезпечення життєдіяльності військових частин зумовила зміну правового регулювання: уряд дозволив використовувати невикористані обсяги розрахункової лісосіки та тимчасово зняв низку екологічних обмежень. Такі новели мали надзвичайний характер і діяли лише протягом воєнного стану.

З науково-правової точки зору, це приклад адміністративного компромісу, коли безпекові потреби превалюють над екологічними стандартами, але з обов'язковим запровадженням додаткових механізмів підзвітності та контролю. У практиці сформувалася модель балансування: першочергове забезпечення оборони поєднується з вимогою мінімізації шкоди лісовим екосистемам.

Важливою новацією стала інтеграція протимінної діяльності у систему управління лісами. Замінування територій зробило господарську діяльність і відновлення насаджень неможливими без попереднього розмінування. Уперше на нормативному рівні до Державної стратегії управління лісами до 2035 р. включено завдання гуманітарного розмінування та комплексного обстеження територій [2]. Це означає доповнення традиційного екологічного підходу безпеково-екологічним вектором.

Адміністративно-правовий режим тепер включає управління техногенним забрудненням і передбачає створення програм рекультивції та лісорозведення на небезпечних землях. Для цього потрібна координація між Держлісагентством, ДСНС, Міністерством оборони, військовими адміністраціями та громадами. Лише міжвідомча взаємодія забезпечує безпечний доступ до лісів і їх відновлення.

У прикордонних регіонах, зокрема на Сумщині, управління лісами відбувається в умовах постійної загрози обстрілів та мінування. Тисячі гектарів залишаються недоступними, що вимагає застосування нових адміністративних рішень. Серед них – відновлення пожежних станцій, використання телевізійних систем і дистанційного моніторингу, які дозволяють контролювати лісові масиви навіть за відсутності фізичного патрулювання [11].

Таким чином, адміністративно-правовий режим у прикордонних регіонах еволюціонує до гібридної моделі, що поєднує фізичну охорону, цифрове спостереження та координацію з безпековими структурами. Це дозволяє підтримувати мінімальний рівень охорони та відновлення лісів, враховуючи ризики воєнного стану.

Удосконалення режиму має відбуватися у напрямі посилення прозорості, підзвітності та ефективності контролю. Спрощення процедур для оперативного забезпечення оборонних потреб створює потенціал для зловживань, тому завдання адміністративної політики полягає у балансуванні швидкості рішень із принципами належного врядування.

Попри воєнні виклики, курс на сталий розвиток та екологізацію лісового господарства залишається пріоритетним. Це передбачає відмову від суцільних рубок, впровадження селективних методів і наближених до природи підходів, що відповідають Державній стратегії управління лісами до 2035 року.

Окремого значення набуває врегулювання взаємодії лісокористувачів із підприємствами, що здійснюють діяльність у межах лісового фонду. Традиційний інструмент сервітуту потребує доповнення спеціальними угодами, які чітко визначатимуть умови використання та відповідальності сторін.

Післявоєнне відновлення потребує цілісного адміністративно-правового планування, яке інтегрує оцінку шкоди, розмінування, фінансування та інноваційні технології лісовідновлення. Важливим напрямом стане використання сіяниць із закритою кореневою системою, а також кадрова політика, що забезпечить підготовку фахівців.

Отже, адміністративно-правовий режим лісокористування у воєнний час виконує подвійну функцію – ресурсного забезпечення оборони та збереження екологічної рівноваги. Його подальший розвиток має ґрунтуватися на принципах прозорості, підзвітності й сталого розвитку, що створить основу для комплексного відновлення та інтеграції у європейський правовий простір.

Висновки. Адміністративно-правовий режим публічного адміністрування лісовими ресурсами в умовах воєнного стану набув виняткового значення як інструмент забезпечення національної безпеки та екологічної стабільності. Війна спричинила трансформацію системи управління: поряд із класичними екологічними та господарськими завданнями виникли нові безпекові функції – забезпечення оборонних потреб, розмінування, ліквідація наслідків бойових дій. Це зумовило посилення ролі держави та військових адміністрацій, тимчасове спрощення процедур і перехід до більш централізованої моделі управління.

Водночас практика довела необхідність збереження балансу між безпековими імперативами та екологічними гарантіями. Подальший розвиток адміністративно-правового режиму має орієнтуватися на прозорість, підзвітність і використання електронних інструментів контролю, що мінімізує ризики зловживань. Після завершення воєнного стану особливого значення набуде відновлення лісового фонду на основі сучасних методів лісівництва та інтеграція в європейський правовий простір.

Отже, публічне адміністрування лісами в умовах війни виконує подвійну функцію – ресурсного забезпечення оборони та гарантування екологічної безпеки, а його подальша модернізація визначатиме успіх післявоєнного відновлення і сталого розвитку України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лісовий кодекс України: Закон України від 21 січня 1994 р. № 3852-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 17. Ст. 99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
2. Кабінет Міністрів України. Про схвалення Державної стратегії управління лісами України до 2035 року: розпорядження від 29 груд. 2021 р. № 1777-р. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#Text>
3. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 листоп. 2022 р. № 2073-IX // *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 15. Ст. 50 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>
4. Заверюха М. М. Правова охорона лісів в умовах воєнного часу. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Вип. 3. С. 164–167. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.3.27>
5. Музичук О. М., Бугайчук К. Л. Публічне адміністрування в умовах воєнного стану: принципи, особливості та напрями вдосконалення. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. № 2 (29). С. 200–208. DOI: <https://doi.org/10.32631/vsa.2023.2.15>. ISSN 2304-4756.

6. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації: наказ від 05.10.2022 № 414 [Електронний ресурс]. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 24.10.2022 р. за № 1308/38644. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE38644>
7. Кабінет Міністрів України. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо здійснення рубок в лісах України: постанова від 25 жовтня 2024 р. № 1239. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1239-2024-%D0%BF#Text>.
8. Вирубка лісів у Карпатах, наслідки та шляхи їх подолання (03.02.2023) [Електронний ресурс] / AWEU. URL: <https://aweu.org.ua/general/vyrubka-lisiv-u-karpatah-naslidky-ta-shlyahy-yih-podolannya/>
9. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
10. Міндовкілля запустило застосунок ЕкоЗагроза [Електронний ресурс]. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України URL: <https://mepr.gov.ua/slider/mindovkillya-zapustilo-zastosunok-ekozagroza-ta-zaproshuye-ukrayintsiv-vstupaty-do-ekologichnogo-bataljonu/>
11. Державне агентство лісових ресурсів. Про ведення лісового господарства в умовах повномасштабної війни спілкувалися лісівники під час виробничої наради на Сумщині [Електронний ресурс]. Опубліковано 03.11.2023. URL: <https://forest.gov.ua/news/pro-vedennia-lisovoho-hospodarstva-v-umovakh-povnomasshtabnoi-viiny-spilkuvalisia-lisivnyky-pid-chas-vyrobnychoi-narady-na-sumshchyni>